

www.emcdda.eu.int

Fokus på narkotika

Udgivelse hver anden måned fra Det Europæiske Overvågningscenter for Narkotika og Narkotikamisbrug

ISSN 1681-6315

Stofbrug blandt udsatte unge

Forebyggende strategier rettet mod de mest udsatte unge

De fleste unge, der eksperimenterer med stoffer eller anvender dem som rusmidler f.eks. til fester, får ikke alvorlige problemer. Den største risiko for dem er, at de kan komme ud for en ulykke, havne i slagsmål, få problemer med politiet eller have ubeskyttet seksuel samkvem under påvirkning af alkohol eller ulovlige stoffer. En lille, men signifikant, gruppe af unge, der eksperimenterer med stoffer, bliver storbrugere af stoffer og får alvorlige narkotikarelaterede helbredsproblemer.

Undersøgelser har peget på en række faktorer, der kan være årsag til narkotikarelaterede problemer. Nogle faktorer er forbundet med det enkelte

individets karakter, bl.a. mentale forstyrrelser såsom hyperaktivitet med opmærksomhedsforstyrrelser (ADHD — attention deficit hyperactivity disorder) eller depression, mens andre er forbundet med familie og omgivelser.

Der er størst risiko for stofmisbrug blandt børn, der vokser op i hjem med store konflikter mellem forældrene, dårlige familieforhold og manglende disciplin eller med forældre, der selv har narkotika- og alkoholproblemer. Unge hjemløse, som er udelukket fra skolen eller holdt op med at gå i skole, unge kriminelle og unge, som er blevet anbragt i institutioner eller plejefamilier, er mere udsatte for at

begynde at eksperimentere med stoffer tidligt og for at få narkotikarelaterede problemer. Disse faktorer er i høj grad forbundet med hinanden og kan bedst forstås som et »net af årsagssammenhænge«.

I denne meddelelse orienteres der om forebyggende foranstaltninger rettet mod de unge, som er mest udsat for at blive problematiske stofbrugere.

Der diskuteres, hvordan overordnede strategier til forebyggelse af narkotika kan suppleres med selektive foranstaltninger for de grupper, der er mest udsat for at blive storbrugere af stoffer.

Definitioner

Overordnet forebyggelse er rettet mod hele skolepopulationer eller -samfund med det formål at forebygge eller afkorte stofbrug.

Selektiv forebyggelse er rettet mod bestemte målgrupper, som har større risiko for at få narkotikarelaterede problemer end andre. Den er rettet mod hele gruppen uanset risikograden for det enkelte gruppe medlem. Formålet med selektiv forebyggelse er at forhindre stofbrug ved at fremme forebyggende faktorer, som f.eks. selvværd og evne til problemløsning, og gennem hjælp til håndtering af risikofaktorer som det at leve i et stofbrugsmiljø.

Et blik på vigtige strategiske spørgsmål

1. Samtidig med at eksperimentering med narkotika er blevet et meget udbredt fænomen i Europa, er udbredelsen af stofbrug og risikoen for at få narkotikarelaterede problemer blevet højere blandt de mest udsatte grupper.
2. Det er sjældent, at grupper af unge mennesker, som er udsat for at få narkotikaproblemer, og miljøer, hvor unge er mest udsatte, identificeres klart og tydeligt i nationale strategier til forebyggelse af narkotika. EU's seneste politikdokument efterlyser målrettede, evidensbaserede foranstaltninger for at mindske risiciene.
3. Der er iværksat overordnede forebyggelsesprogrammer i de fleste skoler i Europa. Disse imødekommer dog ikke de specifikke behov hos de unge, der er mest udsatte for at blive problematiske stofbrugere. Selektiv forebyggelse, som søger at imødekomme de udsatte gruppers behov, er et vigtigt supplement til de overordnede programmer.
4. I Europa findes der gode eksempler på selektiv forebyggelse for sårbare grupper, men de er langtfra dækkende.
5. Nogle medlemsstater har indført selektive forebyggelsesprojekter, som tidligt skal sættes ind i socialt dårligt stillede familier og miljøer, hvor risikoen for at få narkotikarelaterede problemer er størst.
6. En nøje evaluering af resultaterne af de selektive forebyggelsesprogrammer er altafgørende for at nå de mål, der er fastsat i projekterne, og for at kontrollere, om der er eventuelle uforudsete negative følger.

Forebyggelse af stofbrug blandt udsatte unge — Oversigt

1. Tendenser inden for stofbrug

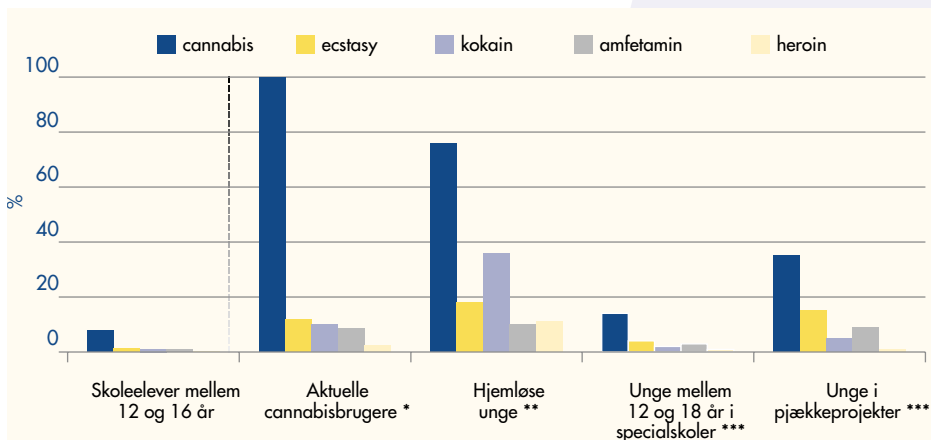
Det er blevet et almindeligt udbredt fænomen blandt unge i Europa at eksperimentere med stoffer. Alkohol er stadig det meste udbredte rusmiddel. Mellem en tredjedel og 89 % af unge mellem 15 og 16 år oplyser at have været fuld en gang. Unge eksperimenterer desuden med cannabis: I nogle lande har ca. en tredjedel af unge voksne (15-16 år) prøvet dette stof.

Blandingsmisbrug bliver stadig mere udbredt blandt folk, der fester, og alkohol, cannabis, amfetamin og syntetiske stoffer såsom ecstasy bliver en del af deres livsstil for en tid. Det er dog sjældent, at skoleelever eksperimenterer med heroin og kokain (langtidsbrug varierer fra 0 til 4 %).

Officielle undersøgelser af stofbrug blandt skoleelever har en tendens til at underdrive stofbrugens udbredelse blandt de sårbare grupper, som er mest udsat for at få narkotikarelaterede problemer.

Kun få lande har foretaget undersøgelser blandt udsatte unge, men disse undersøgelser viser et mønster, der afspejler en langt højere udbredelse af stofbrug. Undersøgelser i Nederlandene viser, at mens det kun er 8 % af de 12-16-årige skoleelever, der har anvendt cannabis for nylig, så stiger tallet til 14 % for elever i specialskoler, til 35 % for dem i pjækkeprojekter og til 76 % for hjemløse unge.

Stofbrug blandt »sårbare grupper« i Nederlandene inden for den seneste måned

* Brug inden for den seneste måned. Kilde: Sundhedsundersøgelse blandt 12-16-årige, Trimbos Institute (Smit mfl., 2002).

** Unge under 23 år, som har været hjemløse i mindst tre måneder på tidspunktet for undersøgelsen, og som har sovet på mindst tre forskellige steder i perioden. Kilde: Korff mfl., 1999.

*** 1997. Kilde: Stam mfl., 1998.

2. Sårbarhed over for stofbrug — EU udpeger risici

EU's narkotikahandlingsplan (2000-2004) tilskynder kraftigt medlemsstaterne til at træffe proaktive foranstaltninger med hensyn til forebyggelse af narkotikamisbrug, forebyggelse af narkotikarelateret kriminalitet og begrænsning af de negative sundhedsmæssige og sociale følger af narkotikamisbrug. Rådets resolution (5034/4/03 Cordroque 1 af 13. juni 2003) erkender, at sårbarhedsfaktorer, som f.eks. dårlige skoleresultater, mangel på social kompetence og livsduelighed, drop-out fra skolen, forbindelse til asociale aktiviteter og kriminel adfærd, selvødelæggende adfærd, aggressiv og angstbetonet adfærd, er med til at øge risikoen for, at unge får narkotikarelaterede problemer.

Disse faktorer bekræftes også af forskning i Det Forenede Kongerige, Tyskland og USA. Andre faktorer er opløste familier, forældres narkotikamisbrug og miljøfaktorer som det at leve i et samfund uden faste rammer, hvor stofbrug tolereres.

Rådets resolution opfordrer medlemsstaterne til at træffe innovative overvågningsforanstaltninger og strategier for tidlig indgriben over for sårbare grupper. Det Europæiske Overvågningscenter for Narkotika og Narkotikamisbrug (EONN) opfordres til at indsamle og udveksle oplysninger om bedste praksis gennem EDDRA-systemet og andre informationssystemer.

Få medlemsstater tager i deres narkotikaforebyggende strategier udtrykkelig sigte på sårbare og marginaliserede grupper, og det er sjældent, at det anerkendes, at individuelle og grupperisikofaktorer kan skabe narkotikarelaterede problemer. I mange lande ydes der assistance til disse grupper inden for rammerne af omfattende socialpolitiske programmer, men disse tager normalt ikke narkotikaspørgsmål op som sådan.

3. Selektiv forebyggelse — Mest udsatte målgrupper

Alle EU-medlemsstater har indført narkotikaforebyggende programmer i skolerne. Programmerne omfatter i almindelighed information om stoffer og følgerne af stofbrug og i bedste fald udvikling af unge menneskers sociale kompetence og livsduelighed for at hjælpe dem med at modstå gruppepres for at tage stoffer. Sådanne programmer kan mindske stofbrugen eller bevirke, at de unge begynder senere. (Overordnede narkotikaforebyggende programmer drøftes i EONN's meddelelse nr. 5 om narkotikaforebyggelse i EU's skoler.)

Overordnede programmer spiller imidlertid en lille rolle i forbindelse med narkotikaforebyggelse blandt unge i sårbare grupper, som er mest udsat for at få narkotikarelaterede problemer. Det er der to grunde til. For det første går de måske ikke i skole, fordi de er blevet udelukket eller er holdt op med at komme af sig selv. For det andet reagerer unge ikke på de overordnede programmer, fordi de ikke er tilpasset deres specifikke behov. For at mindske narkotikaproblemerne i højrisikogrupperne er det nødvendigt med omhyggeligt udformede og målrettede programmer.

Selektive foranstaltninger forudsætter identificering af sårbare grupper og foranstaltninger, som kan mindske risikoen for, at de får narkotikarelaterede problemer. De tager sigte på grupper som unge kriminelle, unge mennesker fra marginaliserede etniske grupper eller indvandrergrupper, unge anbragt i institutioner eller børn fra socialt dårligt stillede eller opløste familier.

Selektive foranstaltninger tager sigte på alle i en udsat gruppe uanset den enkeltes sårbarhed og har til formål at styrke deres

modstandskraft gennem forbedret selvtilid og evne til problemløsning samt gennem social integration. Foranstaltninger til forebyggelse af narkotikarelaterede problemer kan således gøre nytte både for den enkelte og samfundet som helhed, bl.a. i form af mindre kriminell og antisocial adfærd.

4. Råderum for udveksling på europæisk plan

Det er ofte vanskeligt at overføre foranstaltninger fra et land til et andet på grund af kulturelle forskelle. Det tætte forhold mellem de europæiske lande giver imidlertid større råderum for udveksling af selektive foranstaltninger, som er rettet mod bestemte sårbare grupper.

De vigtigste kendetegn for vellykkede programmer er bl.a. god kommunikation og fælles arbejde mellem forskellige myndigheder samt metoder, der giver personlig støtte til de unge med vægt på personlige kompetencer og indstilling. I det følgende gives der eksempler på områder, hvor udvekslingen mellem landene er lovende:

Programmer for marginaliserede etniske minoritets- og indvandrergupper

De lokale forhold er forskellige i landene, men det viser sig, at visse etniske grupper er udsatte som følge af en ophobning af en lang række forskellige sårbarhedsfaktorer såsom lav socioøkonomisk status, social udstødelse, lav akademisk uddannelse og lav aktiv deltagelse i samfundet.

I Barcelona, Spanien, forsøger man at integrere drenge fra Nordafrika gennem sportsaktiviteter og rådgivning. Projektet har vist sig at mindske stofbrug og forbedre drengenes forhold til de indfødte unge spanier.

I Bulgarien, Rumænien, Slovakiet, Tjekkiet og Ungarn er man i færd med at træffe foranstaltninger, som tager sigte på unge romaneres (sigøjneres) kulturelle behov.

Tidlig indgriben over for registrerede stofbrugere

FreD-projektet i Tyskland tager sigte på unges kriminelle behov gennem strukturerede, klart definerede, projektbaserede initiativer, som har til formål at ændre deres livsstil og adfærd.

Unge, der går tidligt ud af skolen, og elever med sociale og uddannelsesmæssige problemer

I Irland får unge mellem 15 og 18 år, som er gået ud af skolen uden at opnå nogen

kvalifikationer, en ny chance for at få en uddannelse gennem programmet *Youthreach* som et alternativ til den traditionelle undervisning.

I Østrig og Tyskland anvendes et computerbaseret undervisningsprogram kaldet *Step-by-Step* til lærere som støtte ved tidlig indgriben over for elever med sociale og uddannelsesmæssige problemer, herunder bl.a. stofbrug.

5. Højriskomiljøer

Det er almindelig anerkendt, at unge i socialt dårligt stillede områder er mere sårbare over for stofafhængighed, men kun få lande i EU har truffet selektive foranstaltninger for områder, der er karakteriseret ved høj kriminalitet, fattigdom, dårlige boligforhold og arbejdsløshed. Fordelen ved disse foranstaltninger er, at de giver yderligere ressourcer til områder med høje koncentrationer af unge mennesker, som har risiko for at få narkotikarelaterede problemer.

I nogle tilfælde tager foranstaltningerne sigte på at identificere de mest sårbare grupper i områderne — f.eks. børn i familier, hvor der finder vold og vanrøgt sted, og hvor forældrene er stofmisbrugere eller lider af mentale sygdomme — og yde særlig assistance til dem. Dette kan omfatte opsøgende virksomhed og besøg hos familier, som måske ikke gerne vil medvirke.

Andre EU-medlemsstater har været tilbageholdende med at træffe sådanne foranstaltninger, fordi de har været bekymrede for, at det ville føre til en stigmatisering af områderne. Der sker imidlertid allerede en stigmatisering af disse familier og områder uanset ekspertvurderinger og målrettede foranstaltninger. Desuden kan bredt anlagte forebyggelsesprogrammer accentuere sociale forskelle, fordi de ofte tages op af de mest velstillede grupper i befolkningen. Erfaringer fra Irland og Det Forenede Kongerige viser imidlertid, at det er muligt at træffe selektive foranstaltninger uden at forværre den eventuelt allerede eksisterende stigmatisering.

Familiebaseret forebyggelse

Det irske *Springboard*-projekt er et godt eksempel på familiebaseret forebyggelse. Programmet tager sigte på familier med mange problemer, deriblandt lave indkomster, problemer med at styre børnene, enlige forsørgere eller forældre med ægteskabelige problemer, og familier, hvor der har fundet

vanrøgt og vold sted. På samme måde tager enkeltaktiviteter og familie- og gruppeaktiviteter sigte på at opfylde terapeutiske målsætninger, at opnå sociale kompetencer og udvikle støttenetværk.

Ifølge sundhedsmyndighederne blev andelen af de børn, der blev vurderet til at have mellemstor til høj risiko for at blive stofbrugere eller for at blive anbragt, halveret for dem, der deltog i *Springboard*-projektet.

Unge kriminelle

Initiativet *Positive Futures* i Det Forenede Kongerige tager sigte på 10-19-årige i fattige områder, som har risiko for at begå lovovertrædelser, eller som allerede har indledt en kriminell løbebane. Idéen er at tiltrække de unge ved at tilbyde dem fritidsaktiviteter, særligt fodbold og andre holdsport, og derigennem inddrage dem i aktiviteter, hvor de beskæftiger sig med sociale kompetencer og selvværd. Der er også oprettet forbindelser til uddannelsesinstitutioner og arbejdsløshedsformidlinger.

Tidligere vurderinger tyder på, at deltagerne har forbedret deres forhold til hinanden og til voksne, at de har større ambitioner, har nedsat deres narkotikabrug og nu er mindre kriminelle og antisociale.

6. Kritisk vurdering — Et vigtigt redskab til at sikre effektive foranstaltninger

Ligesom i alle sociale programmer er en kritisk vurdering af resultaterne for målpopulationen vigtig for at sikre, at foranstaltningerne opfylder deres målsætninger og ikke får uforudsete følger. Det er også vigtigt, at der foretages kritiske undersøgelser, så der ikke sløses med offentlige midler på uvirksomme programmer. De fleste EU-medlemsstater har ingen tradition for evidensbaseret praksis. Med hensyn til de selektive narkotikaforebyggende programmer kommer de fleste vurderinger af arbejdsindsats fra nogle få medlemsstater og USA.

Vurdering af selektive forebyggende programmer er relativt enkelt, eftersom målpopulationerne sædvanligvis er små og klart definerede og indsatsen mere intensiv, end det er tilfældet for de overordnede programmer, hvor det kan være vanskeliggere at bedømme nytteværdien. Programevalueringer kan også hjælpe til med at afdække de aktiviteter, der har været effektive, og som bør indgå i nye programmer.

Fokus på narkotika er en række strategidokumenter, som udgives af Det Europæiske Overvågningscenter for Narkotika og Narkotikamisbrug (EONN), Lissabon. Strategidokumenterne udgives seks gange om året på Den Europæiske Unions 11 officielle sprog plus norsk. Originalsprog: engelsk. Alt må gengives under forudsætning af kildeangivelse.

Ønsker De et gratis abonnement, kan vi kontaktes via e-post (info@emcdda.eu.int)

Rua da Cruz de Santa Apolónia, 23–25, P-1149-045 Lisboa

Tlf. (351) 218 11 30 00 • Fax (351) 218 13 17 11

info@emcdda.eu.int • <http://www.emcdda.eu.int>

Konklusioner

Stofbrug blandt udsatte unge

Denne orienterende meddelelse har sammenfattet, hvordan man kan målrette narkotikaforebyggende strategier til udsatte grupper. For dem, der gerne vil vide mere, er der opgivet yderligere kilder nedenfor. Følgende overvejelser er af særlig interesse for politiske beslutningstagere.

1. Der er et presserende behov for at undersøge og overvåge stofbrug og sårbarhedsfaktorer blandt de unge, som har betydelig stor risiko for at få kroniske narkotika problemer.
2. EU's politikdokument henstiller til medlemsstaterne om at sikre, at udsatte grupper udtrykkeligt identificeres i de nationale narkotikastrategier.
3. Medlemsstaterne tilskyndes til at træffe selektive foranstaltninger, som skal imødekomme behovet hos de udsatte grupper, der har størst risiko for at få narkotika problemer, inden de begynder at eksperimentere med stoffer.
4. Der er råderum for udveksling mellem de europæiske lande af effektive metoder for, hvordan man kan imødekomme behovene i grupper med særligt definerede sårbarhedsfaktorer.
5. Forskningen viser, at selektive forebyggende strategier rettet mod socialt dårligt stillede familier og miljøer kan være effektive og ikke behøver at være et negativt stempel. Effektive målrettede programmer forudsætter god kommunikation mellem offentlige tjenester og myndigheder og indføjeelse af narkotikaforebyggende målsætninger i en samlet socialpolitik.
6. Eftersom målpopulationerne er klart definerede, er det relativt enkelt at indføje evalueringsresultater i forbindelse med udformningen af selektive narkotikaforebyggende strategier. Visse medlemsstater er forpligtet til at foretage kritiske vurderinger af sociale velfærdsprojekter, hvis de skal finansieres af staten.

Vigtigste kilder

1. **Rådet for Den Europæiske Union, Den Horisontale Narkotikagrube**, »Rådets resolution om betydningen af tidlig indgriben for at forebygge narkotikamisbrug og narkotikarelaterede skader blandt unge narkotikabrugere«, 13. juni 2003 (5034/4/03).
2. **C. Lloyd**, »Risk Factors for Problem Drug Use: identifying vulnerable groups«, *Drugs: education, prevention and policy*, vol. 5, nr. 3, 1998.
3. **ESPAD, ESPAD's 1999-rapport**: »Alcohol and other drug use among students in 30 European countries«, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Europarådets Pompidou-gruppe, 2000.
4. **Hawkins, J. D.; Catalano, R. F. & Miller, J. Y.**, »Risk and Protective Factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention«, *Psychological Bulletin*, 112: s. 64-105, 1992.
5. **J. Petraitis et al.**, »Illicit Substance Use among Adolescents: A Matrix of Prospective Predictors«, *Substance Use and Misuse*, 33 (13), s. 2561-2604, 1998.
6. **Substance Abuse and Mental Health Services Administration**, *The National Cross-Site Evaluation of High Risk Youth Programme: Findings on designing and implementing effective prevention programs for you at high risk*, Centre for Substance Abuse Prevention, 2002.
7. **US Department of Health and Human Services**, *Drug Abuse Prevention for At Risk Groups*, National Institute of Health, 1997. (<http://www.secapt.org/NewFiles/DAPforAtRiskGroup.pdf>)

Information på nettet

EONN's webinformation on programmer, der omtales i denne meddelelse: <http://eddra.emcdda.eu.int>

Positive Futures (Det Forenede Kongerige): <http://www.drugs.gov.uk/NationalStrategy/YoungPeople/PositiveFutures>

Vulnerable young people (Det Forenede Kongerige): <http://www.doh.gov.uk/drugs/pdfs/vulnyoungpeople.pdf>

OFFICIEL UDGIVER: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer.

© Det Europæiske Overvågningscenter for Narkotika og Narkotika og Narkotikamisbrug, 2003.

ADMINISTRERENDE DIREKTØRER: Georges Estievenart.

REDAKTØRER: Joëlle Vanderauwera, Sarah Wellard.

FORFATTERE: Gregor Burkhardt, Deborah Olszewski, Cécile Martel, Margareta Nilson, Alain Wallon.

GRAFISK DESIGN: Dutton Merrifield Ltd, Det Forenede Kongerige.

Printed in Italy